

STANISŁAW SROKA

A lőcsei rotulus 1332-ből

A lőcsei járási levéltárban egy nem mindennapi, a 14. század első feléből származó, lengyel eredetű dokumentumot őriznek.¹ A közjegyzői okmányt 1332-ben Gostyń-i János közjegyző írta. Az oklevél ún. német hártya, csak egyoldalúan kidolgozott, előre megvonalozott 14,63 méter hosszú tekercs. A tekercs (*rotulus*) 25 hártyalapból áll. Mindegyik lap 23 cm széles és különböző hosszúságú, általában kb. 60 cm. A lapok a rövidebb oldaluk mentén egy – néhány bevágáson áthúzott – pergamen csík segítségével vannak összekapcsolva egymással. A tekercs minden bizonnyal Gostyń-i János kezétől származik, ezt a közjegyzői megjegyzéseknek és a szöveg többi részének azonossága bizonyítja. A lapok összekapcsolásánál a jegyző – egymástól alig különböző – közjegyzői jeleket rajzolt. Elsősorban az volt a célja, hogy minden egyes írt hártyalapnak jogi hitelességét biztosítsa, a jövőre nézve pedig megakarta nehezíteni a hamisítási kísérleteket. Gostyń-i János közjegyzővel más dokumentumokban is találkozhatunk. K. Skupieński szerint különböző közösségeket szolgált, ami „arra enged következtetni, hogy ebben az időben János az önálló krakkói közjegyzők egyike volt”.²

A tekercsben 30 dokumentum szerepel, ezek bevezetővel kezdődnek, és közjegyzői bejegyzéssel fejeződnek be. Az oklevelek a tárcai főesperesség plébánosai és Telegdi Csanád egri püspök, valamint utódja, Dörögdi Miklós között zajló tizedperre vonatkoznak.³ Az átiratok az eredeti okmányok másolatai, amelyeket gyakran úgy írtak be, hogy a formulás részeket, leginkább a dátumozást kihagyták. Az oklevelek ismétlései előfordulnak. A rotulus kapcsolatban áll Lengyelországgal, ugyanis ezt a helyi magyar jogviszályt a pápai rendelkezés értelmében Újszandecben (Nowy Sącz) döntötték el, a Staniątki-i női bencés pré-

¹ Levoča, Štátny oblastný archív, Súkromný archív Spišskej Kapituly, Ser. XI, fasc. 6. A lőcsei levéltár anyagáról legutóbb részletesebben értekezett: Kollárová, Z. – Hanus, J.: *Spríevodca po slovenských archívoch*. Prešov, 1999. 27–29. A jelen munkában a továbbiakban a rotulusban található dokumentumok teintetében azoknak a hártyalapoknak a számát adom meg, amelyekre a dokumentumot írták. E helyen szeretnék köszönetet mondani Jerzy Wzrozumski és Bożena Wzrozumska professzoroknak, akik aprólékosan kollatálták a függelékben feltüntetett dokumentumokat, és elvégezték a szükséges javításokat. Ugyancsak köszönettel tartozom Stanisław Szczur professzornak és Przemysław Nowaknak, akik átnézték ezt a szöveget, és nem egy kérdést megvitattak velem. Dr. Mark D. Kowalskinak a kollatálás terén nyújtott segítségét köszönöm.

² Skupieński, K.: *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*. Lublin, 1997. 41. (il. 4). Vö.: Koczarska, M.: *De manu, signo et nomine, czyli o krakowskich notariuszach publicznych w późnym średniowieczu*, w: *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*. Warszawa, 1991. 191–206.

³ Az egri püspökök tekintetében lásd: Sugár I.: *Az egri püspökök története*. Budapest, 1984. 100–116.

post, Przecław lengyel származású kijelölt pápai bíró személyében.⁴ Az említett főesperesség plébánosait képviselő ügyvédek egyike, Frowin szintén lengyel volt, egy ismert 14. századi kanonok.⁵ A tekercsben található néhány lengyel vonatkozású oklevél máig ismeretlen.⁶

Maga a *rotulus* hosszúsága mindezidáig hatásos „elrettentő” erőnek bizonyult a kutatók számára, mivel komoly és fáradságos munkát jelent a dokumentum részletesebb megismerése. 1997-ben a tekercset mint a középkori írásbeliség ritka emlékét, a Szepesszombatban rendezett „Szepesi Kincsek” kiállításon mutatták be. A kiállítás társrendezvénye volt az I. Szlovákiai Levéltári Napoknak.⁷ A Lőcsei Levéltár igazgatója, F. Žifčák egy rövid, tudományos-népszerűsítő cikkben foglalkozott a tekercssel.⁸ Néhány szlovák történész felhasználta a tekercset kutatásaiban, lengyelek közül viszont csak K. Skupieński hivatkozott rá a középkori közjegyzőkről szóló munkájában. Skupieński azonban nem az eredetit, hanem a *rotulus* Magyar Országos Levéltárban őrzött fényképét használta.⁹

A *rotulus* mint középkori oklevelek egy formája többször volt már tárgya a nyugat-európai kutatásoknak,¹⁰ Lengyelországban és Magyarországon viszont az e témakörrel foglalkozó irodalom meglehetősen szerény.¹¹ Hozzá kell tenni, hogy a magyar levéltári terminológia nem ismeri a *rotulus* kifejezést mint az összetekert dokumentum meghatározását.¹² Ez a forma egyébként nagyon népszerű volt Angliában, ahol a királyi kancellária mindent „te-

⁴ A kolostorról szóló legújabb monográfia szerzője nem ismeri Przecław prépostot: Krasnowolski, B.: *Historia klasztoru benedyktynek w Staniątkach*. Kraków, 1999. 62–63.

⁵ Róla lásd alább.

⁶ E dokumentumok teljes szövegét a jelen tanulmány végén közlöm.

⁷ Köszönöm dr. Zuzana Kollárova poprád-szepesszombati levéltáros tájékoztatását.

⁸ Žifčák, F.: *Unikátny rotulus z Levoče*. Historická revue, 4. (1993) nr 4. 25–26.

⁹ Uličný, F.: *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice, 1990. 452. 2635. sz. jegyzet. (A szerző körülbelül 30 sáros vármegyei település plébánosának azonosítása érdekében használta a rotulust.) Uő.: *Die Besiedlung der ostslowakischen Komitate*. Studia historica slovacica, 18. (1994) 264–279.; Skupieński, K.: *Notariat publiczne*, 41., 139–140., 154., 178. A rotulusszal kapcsolatos utolsó kutatásokat F. Uličný jr. végezte el a kelet-szlovákiai egyháztörténet szempontjából, aki 1999 novemberében a következő címen tartott előadást: *Polský rotulus k dejinám cirkevi na východnom Slovensku* (vö.: Kwartalnik Historyczny, 107. (2000) nr 2. 152.: sprawozdanie z konferencji „Slovensko-polské politické, hospodárske a kultúrne vzťahy od začiatku 14. storočia do konce 17. storočia”. Ez a cikk *Polský rotulus a cirkevné dejiny Šariša* címen a következő helyen jelent meg legutóbb: Historické štúdie, 41. (2000) 123–131.). Lásd még: F. Oslanský előadását Pozsonyban, a szlovákiai kereszténység tárgyában tartott konferencián.

¹⁰ Wurfbaun, M. L.: *The Liturgical Rolls of South Italy and their Possible Origin*. In: Miniatures, scripts, collections. Amsterdam, 1976. 9–15.; Bischoff, B.: *Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters*. Berlin, 1979.; Rouse, R. H.: *Roll and Codex*. Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, Bd. 105. (1983) 92–231., 317–330.; Clanchy, M. T.: *From Memory to Written Record. England 1066–1307*. Ed. 2, Oxford, 1993. 132–145.; Mazal, O.: *Rotulus*. In: Lexikon des Mittelalters, Bd. VII. München, 1995. 1056–1058.; Rabikauskas, P.: *Diplomatica generalis (praelectionum lineamenta)*. Ed. 5, Roma, 1998. 43.; Steiner, H.: *Alte Rotuli neu aufgerollt: Quellenkritische und landesgeschichtliche Untersuchungen zum spätkarolingischen und ottonischen Zürich*. Zürich–Freiburg–München, 1998.

¹¹ Röviden tárgyalták: Semkowicz, W.: *Paleografia łacińska*. Kraków, 1951. 73. és K. Skupieński, K.: *Notariat publiczne*, 139–140. Nem említi: Maleczyński, K. – Bielińska, M. – Gašiorowski, A.: *Dypłomatyka wieków średnich*. Warszawa, 1971. Vö. még: Adamska, A.: *Bibliographie de la diplomatie polonaise, 1956–1996*. Archiv für Diplomatik, 44. (1998) 275–336.

¹² Szentpétery I.: *Magyar oklevéltan*. Budapest, 1930.; Ember Gy.: *Levéltári terminológiai lexikon*. Budapest, 1982. 199.

kert”, amit csak lehetett.¹³ A *rotulus*okat a következőképpen lehet osztályozni: liturgiai vonatkozásúak, történetírói munkák, amelyek különösen Angliára jellemzők, végül pedig bíróági perek aktái és folyamodványok.

A lőcsei tekercs mindenképpen Európa leghosszabb tekercseihez tartozik. Az általam ismert *rotulus*ok közül a leghosszabb, közel 55 méteres *rotulus* a Vatikáni Levéltárban található.¹⁴ Több mint 22 méteres a templomosok 1307. évi peréről készült *rotulus*.¹⁵ Középkori krónikákat is adtak ki ebben az alakban. Ilyen formában maradt ránk például a 11. századi Novalese-i krónika, amely 11 méter hosszú és 28 egymáshoz fűzött lapból áll.¹⁶ Az 1320–1321. években a lengyelek és a német lovagrend között zajlott per egy kézírata szintén *rotulus* formában maradt fenn. E hártatekercs 11 m hosszú és 42,5 cm széles, 19 lapból áll.¹⁷ *Rotulus*-szal a pápához is folyamodtak. Az eredeti példányok nem maradtak meg. A *supplicatio*k regisztereiben, ahová az eredeti példányokat másolták, megjegyezték, ha azokat *rotulus*ként adták be. Például egyedül V. Orbán (1362–1370) idejéből 339 *rotulus*t ismerünk, amelyekben összesen 5908 *supplicatio* található.¹⁸ Sajátságosak voltak a *rotulae mortuorum* (angolul *Death-roll*, németül *Totenrolle*, franciául *rouleau de mort*), azaz olyan pergamentekercsek, amelyeken az elhalálozott személyekre vonatkozó információkat írták le. Az elhunyt személyek valamilyen kapcsolatban álltak a *rotulus*t kiadó kolostorral, ahonnan a tekercset kolostorról kolostorra küldték, és egyben kérték, hogy írjanak be imákat a halott lelki üdvéért. Ilyen tekercset a középkori Európában több kolostor küldött egymásnak. Az egyik leghosszabb sajnos nem maradt fenn. A több mint 20 méteres tekercset 1113-ban indították útnak Hódító Vilmos leánya, Matild halála után a Caen-i kolostorból.¹⁹

¹³ Guyotjeannin, O. – Pycke, J. – Tock, B. M.: *Diplomatique médiévale*. Brepols, 1993. 237., 344–345.

¹⁴ Vatikáni Levéltár, Arch. Arcis, Arm. D, nr 206. A *rotulus* két részből áll, amelyből Az első 39,75 m hosszú és 0,53 m széles, a másik pedig 15,22 m hosszú és ugyanilyen széles. 1308–1311 között keletkezett, és a templomos lovagrend tagjainak kihallgatási anyagát tartalmazza. Kiadását lásd: Gilmour, B. A.: *The Trial of the Templars in the Papal State and the Abruzzi*. Studi e Testi, t. 303. Città del Vaticano, 1982. 313.

¹⁵ Giry, A.: *Manuel de diplomatique*. Paris, 1894. 496. Majdnem 8,5 m hosszú az a *Rotulus*, amely a johanniták 1336-os sziléziai perét tartalmazza, amely a pápai tized ügyében indult. Vö.: Jasiński, K. – Tęgowski, J.: *Akta procesu joannitów śląskich z 1336 r. w sprawie sześćcioletniej dziesięciny papieskiej*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, seria: Zeszyty historyczne, 5. (1998) 111–134.

¹⁶ Wattenbach, W.: *Das Schriftwesen im Mittelalter*. Leipzig, 1871. 109. Vö.: Semkowicz: *Paleografia*, 73.

¹⁷ A königsbergi kézíratról van szó, amelyet ma (K1) a Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz anyagában őriznek Berlin-Dahlemben. *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. 1 (*Causa Junivladislaviae et Brestiae-Cuiaviae anno 1320–1321 acta*). Ed. H. Chłopocka. Wrocław, 1970. XIII.; uő.: *Procesy Polski z Zakonem Krzyżackim w XIV wieku. Studium źródłoznawcze*. Poznań, 1967. 65.

¹⁸ Hayez, A. M.: *Les rotuli présentés au pape Urbain V durant la première année de son pontificat*. Mélanges de l'Ecole Française de Rome. Moyen Age. Temps modernes, 96. (1984) 329 n.; Szczur, S.: *Supliki Kazimierza Wielkiego*. Roczniki Historyczne, 59. (1993) 43 n.

¹⁹ Mruk, W.: *Rotulae mortuorum i obnoszący je mnisi w Europie średniowiecznej (VIII–XV w.)*. Przyczynek do problemu. Studia Historyczne, 41. (1998) 3–12.; uő.: *The Death-Rolls and the Monks-their Bearers in the Medieval Europe (some Introductory Remarks)*. In: *La vie quotidienne des moines et chanoines réguliers au Moyen Age et Temps modernes. Actes du Premier Colloque International du L.A.R.H.C.O.R.* Wrocław–Książ, 30 novembre–4 decembre 1994, red. M. Derwich. Wrocław, 1995, 573–579.

Przeclaw, a Staniątki-i női bencés monostor prépostja és kijelölt pápai bíró bíraskodott Újszandecben abban az 1331-ben kirobbant viszályban, amely a Tárca folyó völgyében fekvő főesperességből származó tizedek hovatartozása ügyében indult.²⁰ A tizedekre az egri püspök tartott igényt, bár 13. századtól kezdve e terület felett az egyházi joghatóságot az esztergomi érsekségnek alárendelt szepesi káptalan gyakorolta.²¹ Ettől az időtől kezdve az egri püspökök arra törekedtek, hogy a tárcai főesperességet püspökségükhöz csatolják. A veszélyeztetett terület plébánosai 1312-ben azzal a kéréssel fordultak Tamás esztergomi érsekhez, hogy erősítse meg a szepesi káptalan alá tartozásukat. 1312. január 14-én az érsek megerősítette, hogy a szepesi káptalannak joga tizedet szedni a fent említett plébánosoktól.²² Ezt az oklevelet tíz évvel később a sziléziai Piasztok családjából származó Boleszló esztergomi érsek megerősítette.²³ 1329-ben Károly Róbert király a Szepeességbe utazott, és kíséretében volt Telegdi Csanád egri püspök. A püspök őrizetbe vett néhány tárcai plébánost, és megparancsolta, hogy foglalják le az általuk fizetett tizedeket.²⁴ A megkárosított plébánosok ezután megjelentek a szepesi káptalan előtt, és minden bizonnyal a káptalan segítségével panaszt tettek a pápai kúriánál. Tulajdonképpen ez a per előzménye, amelyre végül 1331-ben került sor Újszandecben.²⁵ XXII. János pápa az ügy elbírálására Przeclawot, a Staniątki-i női bencés monostor prépostját jelölte ki. A pápai megbízólevél *litterae-commissionis* 1330. március 31-i keltezésű, és eddig ismeretlen a szakirodalomban.²⁶

A károsult plébánosok egyik képviselője Frowin, egy ismert lengyel származású értelmiségi volt. A Nowy Sączból származó kanonok mindenek előtt az *Antigameratus* című költemény szerzőjeként lett híres, amely a krakkói székeskáptalanban született. Frowin több kanonoki javadalommal rendelkezett: a krakkói és wroclawi székeskáptalan valamint a szepesi társaskáptalan tagja is volt, skalbmierzi skolasztikus, Sandomierz-ben és Szandecben plébánosi javadalmakat birtokolt. Bíraskodott tizedekért folyó különböző perekben, többek között ő volt a bíró abban az elhíresült perben, amelyben Nanker krakkói püspök és Boleszló esztergomi érsek pereskedett egymással a Szepeesség egyházi joghatóságért.²⁷

²⁰ *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Szerk. Kristó Gy. – Makk F. – Engel P. Budapest, 1994. 660.

²¹ Uličný: *Dejiny osídlenia Šariša*, 331–332.

²² *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*, t. 1. Ed. V. Sedlák. Bratislavae, 1980. nr 953.; *Anjou-kori Oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia* (dalej cyt. AO), t. III. Szerk. Kristó Gy. Budapest–Szeged, 1994. nr 218.; Blazovich L.: *A tárcaféi főesperesség megszervezése*. In: *Egyházak a változó világban*. Szerk. Bárdos I. – Beke M. Esztergom, 1991. 167.

²³ *Regesta diplomatica*, t. 2. Ed. V. Sedlák. Bratislavae, 1987. nr 863. Boleszló fejedelem tekintetében lásd: Sroka, S. A.: *Bolesław – arcybiskup ostrzyhomski (1321–1328)*. Nasza Przeszłość, 79. (1993) 121–147.; S. Sroka: *Egy lengyel származású főpap a 14. századi Magyarországon. Boleszló esztergomi érsek*. In: *Aetas*, 1994. 89–100.; Kowalski, M. D.: *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*. Kraków, 1996. 135.

²⁴ Uličný: *Dejiny osídlenia Šariša*, 452., 2635 sz. jegyzet. Ez a tanúk megnevezéséből derül ki. Egyikük szerint: „quod cum antedictus episcopus Agriensis cum rege Vngarie in Scepus transiret per Tarczam, Petrum plebanum de eadem Tarcza cepisset”. Rotulus, nr 9.

²⁵ Lásd alább.

²⁶ Rotulus, nr 1.

²⁷ Ózóg, K.: *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*. Wrocław, 1987. 73.; Kowalski: *Pralaci i kanonicy*, 150–151.; Sroka, S. A.: *Węgierskie beneficja polskich i śląskich duchownych w XIV – I połowie XV wieku*. Nasza Przeszłość, 85. (1996) 80–82.

A per részletes menetét a helyi magyar vonatkozásai miatt most nem tárgyalom, viszont érdemes volna azokra az elemekre figyelni, amelyek Frowin ügyvéd, illetve Przeclaw pápai bíró tevékenységéhez kapcsolódnak.²⁸ Már 1330. július 18-án elküldte Przeclaw az első idézést (*citatio*), amelyben felhívja Telegdi Csanád egri püspököt és az említett tárcai plébánosok elfogásával együttműködő Henrik eperjesi plébánost, hogy 1331. január 14-én jelenjenek meg az újszandeci bíróság előtt. Az idézés kézbesítésével a jászói premontrei prépostot és moldai plébánost, valamint a sárosi ágostonosok apátját bízták meg.²⁹ A kitűzött időben sem Telegdi Csanád egri püspök, aki akkor már esztergomi érsek lett, sem egri utódja, Dörögdi Miklós³⁰ nem jelent meg a pápai bíróság előtt. Ezért Przeclaw pápai bíró még egy idézést küldött, amelyben a jászói prépost közvetítésével 1331. június 7-re maga elé idézi az egri püspököt.³¹ A kitűzött napon azonban sem a vádlott, sem a képviselője nem jelent meg Nowy Sączban, s hiányzásuk okát sem indokolták meg írásban. 1331. június 13-án a pápai bíró a soron következő idézőlevelében a moldai és jászói plébánosokat arra kérte, hogy személyesen menjenek el Egerbe, és szólítsák fel a püspököt, hogy jelenjen meg az újszandeci bíróság előtt. A bíró az új időpontot 1331. november 18-ra tűzte ki. A fővádlott ugyan nem jelent meg, de a per folytatódott. Frowin ügyvéd a felperesek, a tárcai főesperesség plébánosai nevében bemutatta az indítványt (*petitio*), amelyben az elszenvedett kárért 200 garas kártérítést követelt, és még plusz 70 garast a római kúriához intézett fellebbezési eljárással kapcsolatos költségek megtérítésére.³²

1332 elején Przeclaw pápai bíró azzal a kéréssel fordult a szepesi káptalanhoz, hogy a kanonokok hallgassák ki a két fél tanút, és a kihallgatásról készült beszámolót május 15-ig küldjék meg.³³ A tárcai főesperesség ugyanis a szepesi káptalannak volt alárendelve és emellett a káptalan hiteleshely is volt.

1332. június 11-én a káptalan megküldte a szepesi kanonokok által a náluk kihallgatott 21 tanú terjedelmes vallomását, valamint tájékoztatásul közölte, hogy június 6-ra kihallgatásra idézte be az egri püspököt, aki ennek ellenére nem jelent meg, és képviselőjét sem küldte el.³⁴

1332 első felében Przeclaw még két alkalommal idézte az egri püspököt az újszandeci bíróság elé.³⁵ Az idézések eredménytelennek bizonyultak. 1332 májusában az elhúzóódó eljárás miatt elcsüggedt Przeclaw maga helyett az újszandeci ferencesek előljáróját, Ścibort bízta meg a bíróság elnökletével és a per levezetésével. Ezt az anyagolostorában levő nagyszámú feladatával magyarázta.³⁶ Közben Frowin ügyvéd, igyekezve kedvező ítéletet elérni a plébánosok javára, számos olyan bizonyítékot mutatott be a bíróságnak, amelyek alapján bizonyossá vált, hogy a vitás területekről a tizedet a szepesi káptalan szedte, és nem az egri

²⁸ A kánoni eljárás általános jellemzését lásd: Chłopocka: *Procesy Polski*, 35–57.

²⁹ A 12–13. század fordulóján alapított jászói premontrei prépostsággal kapcsolatban: Korai magyar, 301.; Oszvald F.: *Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez*. Művészettörténeti Értesítő, 6. (1957) 243–244.

³⁰ Engel P.: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I. Budapest, 1996. 68.

³¹ Rotulus, nr 6.

³² Rotulus, nr 4, 5.

³³ A dokumentumban többek közt a püspök kárával kapcsolatban olvasható, hogy: „Item intendunt probare, quod per spoliacionem dictarum decimarum et aliarum suarum rerum singulis ad unam summam computatis receperunt dampnum ad centum marcas grossorum iuxta extimacionem factam”. Rotulus, nr 7–8.

³⁴ Rotulus, nr 8–16.

³⁵ Rotulus, nr 4, 6, 7.

³⁶ Rotulus, nr 1–2.

püspök. A felsorolt bizonyítékok a következők: a már említett, 1312-ben Tamás esztergomi érsek által kiadott oklevél és annak tíz évvel későbbi megerősítése; Jakab szepesi püspök és a későbbi prépostok oklevelei, amelyekben megerősítették a tárcai főesperesség különböző helységeiben a patronátus jog alapján a birtokosok által megválasztott plébánosokat.³⁷ Frowin igyekezete sikerrel végződött, mert a Ścibor bíró által kihirdetett ítéletben az egri püspököt elmarasztalták, és arra kötelezték, hogy az okozott veszteségekért és sérelmekért 170 garast, a plébánosok perköltségeire 60 garast fizessen. Az ügyvéd eredetileg 200 és 70 garast követelt.³⁸

Az Újszandecben meghozott ítélet azonban nem lépett hatályba. A fő vádlott, Telegdi Csanád egri püspök akkor már esztergomi érsek, és esze ágában sem volt alárendelni magát a pápai bíró ítéletének. Épp ellenkezőleg, hatalmát kihasználva arra törekedett, hogy a tárcai főesperességet az egri egyházmegyéhez csatolják. 1336-ban ez be is következett, de azzal a feltétellel, hogy a tizedeket továbbra is az esztergomi érsek joghatósága alá tartozó szepesi káptalannak fizessék.³⁹

A jelen tanulmányban tárgyalt lőcsei tekercs minden bizonnyal az Európa különböző levéltáraiban szétszórt polonikákhoz tartozik. A *rotulus* magában foglal néhány, még nem publikált, a 14. század első felében keletkezett lengyel dokumentumot, amelyek az ismert lengyel értelmiségi, Frowin kanonok és a Staniątki-i női bencés monostor prépostja, Przecław bírósági tevékenységére vonatkozó ismereteinket bővítik. A tekercs már csak a hosszúsága miatt is figyelemreméltó, 15 méterével előkelő helyet foglal el az európai levéltárakban megmaradt középkori dokumentumok között.

A ROTULUS SZÖVEGÉNEK KIADÁSA

A jelen munkában közölt szövegkiadás azon dokumentumok teljes közlésére vállalkozik, amelyek a fenti perben részt vett lengyelekhez kötődik. A fennmaradó, magyarok által kiállított dokumentumokat csak regesztában közlöm, és megadom a szükséges bibliográfiai adatokat. Mindegyik tételnél közlöm a pergamenhártya számát.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo CCCXXX primo, indicione XIII, XIX Kalendas Februarii, hora quasi vespertarum, in Noua Sandecz, in monasterio fratrum minorum Cracouiensis dyocesis, in presencia mei notarii infrascripti et testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, honorabilis vir dominus Vrowinus rector ecclesie de Noua Sandecz, verus et legitimus procurator plebanorum districtus Tarcienensis dyocesis Strigoniensis, coram venerabili ac religioso viro, fratre Stiborio gardiano ibidem in Noua Sandecz, iudice ad infrascripta a Sede Apostolica subdelegato et eo presidente ex parte predictorum plebanorum contra venerabilem in Christo patrem, dominum Nicolaum, episcopum Agriensem, comparuit accusando contumaciam predicti domini episcopi Agriensis, iudex vero habito consilio suorum sapientum terminum eundem usque in crastinum, id est usque ad diem sabbati, per totam diem continuavit propter periculum partis adverse, si quod evenisset ad terminum veniendo. Quo termino adveniente idem frater Stiborius gardianus et iudex predictus propter diversa et ardua negocia

³⁷ Rotulus, nr 16–24. A kiadott dokumentumokat lásd: *Regesta diplomatica*, t. 2, nr 56, 217, 297, 300, 862, 863, 1043; AO, t. I, nr 12; t. III, nr 217–219; t. V, nr 21, 25, 410, 477.

³⁸ Rotulus, nr 24–25.

³⁹ Uličný: *Dejiny osídlenia*, 331–332.; Blazovich: *A tárcaírói*, 169.

monasterii sui in termino prelibato comode interesse nequivit et sic idem iudex propter absenciam ipsius et legitimum impedimentum necnon diem feriatam, qui fuit die sequenti, id est die dominico eundem terminum ad feriam secundam proximam usque ad horam tertiam continuavit. Quo termino adveniente predictus dominus Vrowinus procurator plebanorum predictorum primum coram dicto iudice subdelegato et eo presidente contumaciam dicti domini episcopi Agriensis ex superhabundanti accusavit, extunc predictus iudex habito consilio sapientum suorum prefatum dominum episcopum Agriensem declaravit et denunciavit fore contumacem ipsum in expensis parti adverse condemnando. Extunc predictus dominus Vrowinus, procurator plebanorum Strigoniensis dyocesis, exhibuit unam commissionem papalem in hec verba:

1. *Avignon, 1330. március 31. XXII. János pápa a staniątki kolostor prépostját megbízta, hogy tárgyalja le a Tárca folyó völgyének plébánosa és az egri püspök közötti ügyet. Rotulus, nr 1.*

Johannes servus servorum Dei. Dilecto filio... preposito monasterii de Stanentek per prepositum soliti gubernari Cracoviensis dyocesis salutem et apostolicam benedictionem. Quia nobis Thomas de Tarcza [następuje wyliczenie 30 plebanów okręgu Tárca] ecclesiarum plebani Strigoniensis diocesis petitione monstrarunt, quod venerabilis frater noster... episcopus Agriensis minus veraciter asserens territorium, ubi sunt ipse ecclesie, infra limites sue Agriensis diocesis existere et propter hec se in plebanos et ecclesias prefatas ordinariam iurisdiccione[m] habere ac... prepositus ecclesie sancti Martini de Cyps eiusdem Strigoniensis diocesis, qui se posse asserit de consuetudine approbata in plebanos et ecclesias predictos iurisdiccione[m] ecclesiasticam exercere, eosdem plebanos tribus partibus decimarum ad eos communiter spectantibus, in quarum iuris percepcione[m] possessione vel quasi pacifica de antiqua approbata et hactenus pacifice observata consuetudine, tunc temporis dicti plebani exstebant, auctoritate propria de facto per violenciam spoliaverunt, propter quod pro parte ipsorum plebanorum fuit ad Sedem Apostolicam appellatum ac idem episcopus huiusmodi appellacione contempta dictum Nicolaum plebanum de Drauche cepit et Henricus plebanus ecclesie de Eppries dicte Agriensis diocesis dictos Gregorium de Plaucz et Lucam similiter cepit occasione dicte appellacionis de mandato, ut dicebat, episcopi antedicti. Cum autem iidem plebani, sicut asserunt prefati prepositi, potenciam merito perhorescentes eum infra civitatem sue diocesis Strigoniensis nequeant convenire, stricte discrecioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus vocatis, qui fuerint evocandi, et auditis hincinde propositis, quod iustum fuerit appellacione remota decernas faciens, quod decreveris auctoritate nostra firmiter observari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gracia, odio vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam appellacione cessante compellas veritati testimonium perhibere. Datum Auinione II Kalendas Aprilis pontificatus nostri anno XIII°. Demum subdelegacionem sub hac forma:

2. *Staniątki, 1333. május Przeclaw staniątki-i prépost subdelegatiója az új- és újszandeciferences guardiannak. Rotulus, nr 2.*

Frater Preczlaus prepositus domus de Stanentek ordinis sancti Benedicti, iudex in causa, que vertitur inter discretos viros plebanos Tarcensis districtus actores ex una et venerabilem in Christo patrem, dominum .. Agriensem episcopum ac Henricum plebanum de Epprias reos ex altera, a Sede Apostolica delegatus, religiosus et discretis viris, fratribus .. gardianis de Antiquo et Nouo Sandecz ordinis sancti Francisci salutem et sinceram in Domino karitatem. Quia contingit interdum, quod propter diversa et multa negocia nostre domus

ardua cause predicte adesse nequimus, unde autoritate, qua fungimur in hac parte quocienscumque nos abesse contigerit, vobis committimus vices nostras, ut causam audiat eandem et, quod iustum fuerit, decernatis facientes per censuram ecclesiasticam, quod per nos decretum fuerit firmiter observare. Testes vero, qui se gracia timore vel odio subtraxerint, per eandem censuram compellatis veritati testimonium perhibere. Datum in Stanentek quarto Ydus Maii anno Domini millesimo CCCXXXII^o. Deinde mox et in continenti dictus procurator procuratorium exhibuit tenore subsequenti:

3. *Szepesi káptalan, 1330. november 18. A szepesi káptalan jelentést tesz a Tárca-völgyi plébánosok egri püspök elleni idézéséről, az általuk kijelölt ügyvédekről és a bírósági eljárás megindításáról. Rotulus, nr 2.*

Item citationem exhibuit dictus procurator in hec verba:

4. *Staniątki, 1330. július 18. Przecław bíró első idézése az egri püspök, valamint Henrik eperjesi plébános számára, hogy jelenjenek meg Újszandecban 1331. január 14-én. Rotulus, nr 2–3.*

Frater Preczlaus, prepositus monasterii de Stanentek ordinis sancti Benedicti dyocesis Cra-couiensis, iudex in causa infrascripta a Sede Apostolica delegatus, viris discretis ... preposito de Jassow ordinis Premonstratensis et plebano de Molda dyocesis Strigoniensis necnon ... plebano et priori⁴⁰ ordinis Augustinensis de Sarus dyocesis Agriensis salutem in Domino sempiternam et mandatis Apostolicis firmiter obedire. Noveritis nos recepisse literas apostolicas in hec verba:

Itt következik XXII. János pápa oklevele (vö. nr 1.)

Nos igitur volentes mandatis apostolicis obedire, vobis auctoritate nobis in hac parte commissa per presentes iniungimus et sub pena excommunicationis, quam ipso facto vos incurrere volumus, si nostri mandati ymmo verius apostolici fueritis contemptores, districte precipiendo mandamus, quatinus vos, preposite de Jassow et plebane de Molda, personaliter ad ecclesiam Agriensem visis presentibus, quam primum commode poteritis, accedatis et venerabilem in Christo patrem, dominum Szenadinum episcopum ibidem publice infra missarum sollempnia, et vos plebane et prior de Sharus, Henricum plebanum de Appries vicinum vestrum ad meam citetis parcium, quatinus uno edicto pro tribus peremptorie, ut parcamus, presencium laboribus et expensis, coram nobis in crastino octave Epiphanie [1331. január 14.] proxime affuturo in Noua Sandecz dyocesis Cracouiensis comparere cum predictis plebanis territorii Tarcensis in causa appellacionis et deinde in principali iudicialiter processuri alias contra ipsos, quantum de iure fuerit, procedemus, quod si hiis exequendis ambo interesse non poteritis, alter vestrum ea nichilominus exequatur. Datum in Stanentek XV Kalendas Augusti anno Domini millesimo CCCXXX^{mo}. Deinde dictus procurator citationem mox et in continenti coram predicto iudice exhibuit in hec verba:

5. *Staniątki, 1332. január 12. Przecław pápai bíró a jászói és moldai plébánosokhoz fordul, kérve őket, hogy ismét szólítsák fel az egri püspököt: jelenjen meg a bíróság előtt Újszandecban 1332. május 15-én. Rotulus, nr 4.*

⁴⁰ Priore az eredetiben

Frater Preczlaus, prepositus monasterii in Stanentke ordinis sancti Benedicti dyocesis Cra-couiensis, iudex in causa infrascripta per Sedem Apostolicam delegatus, discretis viris de Molda et Jasshow plebanis salutem in Domino et mandatis apostolicis firmiter obedire. Quia venerabilis pater et dominus... Agriensis episcopus primo et secundo sufficienter et peremptorie ad instantiam plebanorum districtus Tarcensis ad procedendum cum eis in causa principali citatus in termino constituto per quosdam suos procuratores comparuit, qui propositis extra iudicium quibusdam frivolis excepcionibus coram subdelegatis a nobis iudicibus cum clausula, quocienscumque contingeret nos abesse, contumaciter recesserunt et quamquam contra ipsum eius exigente contumacia dicti subdelegati iudices per cen-suram ecclesiasticam procedere potuissent, nichilominus causam in hiis punctis ad nost-ram presenciam retulerunt. Nos igitur Deum habentes pre oculis et volentes reddere inter partes iusticiam, vobis et cuilibet vestrum sub pena excommunicationis, quam vos incur-rere volumus ipso facto, si nostri mandati, ymmo verius apostolici, fueritis contemptores, quatinus predictum venerabilem patrem, dominum... Agriensem episcopum infra quin-decim dies a recepcione presencium apud suam ecclesiam vel alibi, ubi commodius poterit-is, per vos aut vestros vicarios ex superhabundanti uno edicto pro tribus peremptorie ci-tare curetis, ut in octava sancti Stanislav proximi affutura, id est Ydus Maii [1332. május 15.], coram nobis in Sandecz dyocesis Cracouiensis per se vel per procuratorem ydoneum compareat petitionibus dictorum plebanorum, quas sibi alias sub nostro sigillo direxera-mus de iusticia responsurus, alioquin eius absencia non obstante in causa, quantum de iure poterimus, procedemus et nichilominus ipsius contumaciam ratione previa puniemus. Datum in Stanentko pridie Ydus Januarii anno Domini millesimo CCCXXXII. Reddite lit-teram vestris sigillis appositis in signum execucionis per vos facte sub pena supradicta. Demum ibidem prefatus procurator plebanorum predictorum aliam citationem exhibuit sub hac forma:

6. *Staniątki, 1331. június 13. Przecław bóró ismételt idézése, amelyben felszólítja az egri püspököt, hogy jelenjen meg Újszandecben az ottani bíróság előtt. Rotulus, nr 5.*

Frater Preczlaus prepositus monasterii de Stanentko ordinis sancti Benedicti, iudex in causa infrascripta a Sede Apostolica delegatus, discretis viris de Molda et de Jassow plebanis salutem in Domino sempiternam et mandatis Apostolicis firmiter obedire. Quia venerabilis pater et dominus ... episcopus Agriensis sufficienter et peremptorie citatus in termino prefixo feria sexta infra octavas Corporis Christi [1331. május 31.] ad proceden-dum in causa coram nobis cum plebanis districtus Tarcensis nec per se nec per suum res-ponsalem parere curavit et quamquam contra ipsum eius exigente contumacia per cen-suram ecclesiasticam et penis aliis procedere poteramus, nichilominus causam eius digni-tati legaliter deferentes vobis et unicuique vestrum sub excommunicationis pena, quam in vos, si mandati nostri fueritis contemptores, ferimus, in hiis scriptis districte mandamus, quatinus dictum dominum, venerabilem patrem Agriensem episcopum infra decem dies a recepcione presencium apud suam ecclesiam cathedralem ex superhabundanti publice ci-tare curetis uno edicto pro tribus peremptorio, ut in octava beati Martini proxime affutura [1331. november 18.] coram nobis in Sandecz Cracouiensis dyocesis petitionibus dictorum plebanorum, compareat quas sibi alias sub nostro sigillo direximus per se vel per procura-torem ydoneum de iusticia responsurus, alioquin eius absencia non obstante in causa, quantum de iure fuerit, procedemus et nichilominus ipsius contumaciam ratione previa puniremus. Datum in Stanentko Ydus Junii anno Domini millesimo CCCXXXI. Reddite litteram vestris sigillis appositis in signum execucionis per vos facte alias penam predictam

vos incurrere volumus ipso facto. Item predictus procurator exhibuit mox ibidem libellum seu petitionem in hec verba:

7. *Sine loco et die. Petitio, amelyet Frowin, a plébánosok ügyvédje nyújtott be a bíróságnak. Rotulus, nr 4.*

Coram nobis religioso viro, fratre Sciborio, gardiano Noue ciuitatis Sandecz, iudice ad infrascripta a Sede Apostolica subdelegato, ego Vrowinus plebanus in Noua Sandecz, procurator legitimus plebanorum districtus Tarcensis dyocesis Strigoniensis, nomine procuratorio eorundem et suarum ecclesiarum contra venerabilem in Christo patrem, dominum Nicolaum episcopum Agriensem in iure conquerendo propono, quod licet a tempore fundacionis ipsarum ecclesiarum tam ipsi, quam predecessores eorum fuerint in possessione vel quasi iuris percepcionis decimarum parochiarum suarum ex integro et complete de antiqua approbata et hactenus observata consuetudine, qua legem iuris communis eciam interpretatur optime in hac parte. Nichilominus tamen predictus dominus Nicolaus episcopus Agriensis nomine suo et sue ecclesie plebanos districtuum prefatorum in decimis suis et suarum ecclesiarum de facto, cum de iure non possit, nititur perturbare, volentes eas usurpare sue mense et iurisdictioni non obstante, quod a tempore, quo in contrarium non exstat memoria, suberant ecclesie Strigoniensi. Quare peto nomine procuratorio, quo supra, predictas decimas plebanis eisdem et suis ecclesiis per vestram sententiam diffinitivam adiudicari et eos ac suas ecclesias simul cum plebibus suis ab ipsius episcopi Agriensis subieccione seu iurisdiccione iudicialiter absolvere sibi ac sue ecclesie super premissis omnibus perpetuum silentium imponendo. Item peto expensas iam factas et in posterum faciendas, peto eciam procedi per vos simpliciter et de plano sine strepitu et figura iudicii, cum super decimis hic agatur. Item aliam petitionem seu libellum obtulit tenore subsequentis:

8. *[Sine loco et die]. Második Petitio, amelyet Frowin, a plébánosok ügyvédje nyújtott be. Rotulus, nr 5.*

Coram nobis religioso viro, fratre Sciborio, gardiano Noue ciuitatis Sandecz, iudice ad infrascripta a Sede Apostolica subdelegato ego Vrowinus plebanus de Noua Sandecz, procurator legitimus plebanorum districtus Tarcensis dyocesis Strigoniensis, nomine procuratorio eorundem et suarum ecclesiarum contra venerabilem in Christo patrem dominum Nicolaum episcopum Agriensem in iure conquerendo propono, quod licet antecessor ipsius, scilicet venerabilis pater et dominus Czanadinus, nunc archiepiscopus Strigoniensis, predictos plebanos suis decimis, equis et aliis animalibus suis et rebus multiplicibus adhibito sibi brachio seculari preter omnem iuris ordinem auctoritate propria spoliaverit et duos nichilominus ex ipsis sua temeritate mancipaverit, captivitati tamen, quia intuitu ecclesie Agriensis hec constat, evidencius esse factum, cui iam presedit reverendus in Christo pater dominus Nicolaus episcopus supradictus succedens eidem in onere pariter et honore. Ideo peto, procuratorio nomine quo supra, dictum dominum Nicolaum episcopum Agriensem, utpote successorem ipsius in ecclesia supradicta, cuius nomine hec perpetrata fuerunt, per vestrum compelli iudicium ad restitutionem omnium taliter ablatarum et ad satisfaccionem de iniuriis et dampnis plebanis eisdem, quibus ista sic irrogata fuerunt, que dampna et iniurias debitis circumstanciis consideratis, extimo nomine ipsorum ad ducentas marcas grossorum et ultra. Item peto, nomine procuratorio quo supra, LXX marcas grossorum iam expensas in causa appellacionis propter spoliacionem et iniuriam huiusmodi a dicto domino Czanadino, tunc episcopo Agriensi, per dictos plebanos ad Sedem Apostolicam interiecta et protestor nichilominus de expensis in hac vice cause principalis

iam factis et adhuc in posterum faciendis, quibus sic exhibitis et presentatis predictus iudex statim dixit et respondit, ex quo pronunciavi et declaravi predictum episcopum Agriensem contumacem et parti adverse condemnavi in expensis eundem dico respondendo, quod amplius non possum nec valeo me intromittere de causa supradicta, sed requiratis iudicem principalem, id est iudicem delegatum. Actum anno, mense, indiccione, loco, die et hora quibus supra presentibus hiis honorabilibus et religiosis viris dominis fratribus: Clemente et Stanislao de domo fratrum minorum ibidem in Noua Sandecz ordinis sancti Francisci, Johanne predicatore viceplebano, Henczkone procuratore domini episcopi Cracouiensis, Johanne parvulino cive ibidem in Noua Sandecz et aliis multis fidedignis.

Item termino adveniente scilicet pridie Ydus Junii [június 12.] hora quasi completorii in domo episcopali predictus procurator dictorum plebanorum comparuit coram honorabili ac religioso viro fratre Preczlao iudice delegato et accusavit contumaciam partis adverse et petivit eam contumacem pronunciari et eius absencia non obstante procedi ad decisionem cause predictae. Qui iudex pronunciavit episcopum Agriensem contumacem et procedere decrevit in causa dicti episcopi absencia non obstante tunc in continenti procurator plebanorum tres citationes cum sigillis executorum produxit in medium et quandam litteram executorum super executione facta. Item exhibuit unam commissionem de receptione testium cum attestacionibus. Item obtulit privilegia, investituras et alia instrumenta et quandam executoriam super iniuriis et dampnis et expensis.

Demum prefatus procurator iterum unam citationem exhibuit sub hac forma:

9. *Jászó, 1331. március 20. Pál, jászói prépost és Máté, jászói plébános válasza Przecław prépost levelére (vö. nr 10), amely az egri püspök újszandeci bíróság elé idézésére vonatkozik. Rotulus, nr 6.*

10. *Szandec, 11331. január 4. Przecław ismételt idézése az egri püspök számára, hogy jelenjen meg az újszandeci bíróság előtt. Rotulus, nr 6.*

P. prepositus de Stanentko, ordinis sancti Benedicti iudex in causa infrascripta a Sede Apostolica delegatus, honorabilibus viris preposito de Jassow ordinis Premonstratensis et plebano ibidem salutem et sinceram in Domino karitatem. Quia venerabilis pater... dominus Agriensis episcopus in termino sibi prexifo per se vel per sufficientem responsalem coram nobis comparere contempsit parte plebanorum Tarcensis districtus comparente ac eius contumaciam accusante nos ad instanciam partis eiusdem processimus in causa appellacionis per Sedem Apostolicam nobis commissam predicti episcopi contumacia non obstante et receptis a parte altera sufficientibus documentis communicato consilio sapientum appellacionem eandem pronunciavimus fore legitimam⁴¹ revocantes in irritum, quidquid post eam vel contra ipsam per dictum episcopum vel quemvis alium suo vel ecclesie sue nomine fuerat attemptatum vel etiam innovatum, et plebanos gravatos indebite per nostram sententiam reducimus in statum pristinum iuris sui, condemnando dominum episcopum in expensis legitimis adverse parti taxatione nobis in posterum reservata et nichilominus pronunciavimus nos in principali, quantum de iure fuerit processuros. Quare vobis et cuilibet vestrum districte precipiendo mandamus et sub pena excommunicationis, quam nos incurrere volumus ipso facto, si huius mandati nostri fueritis contemptores, vobis iniungimus, quatinus vos, domine preposite, saltem per aliquem de fratribus vestris ad hec ydoneum et vos .. plebane personaliter ad ecclesiam Agriensem, quamprimum poteritis, accedatis et hanc litteram nostram ante vel post missarum solemnia in

⁴¹ Olvashatatlan széljegyzet Or.

prefati episcopi, si affuerit, vel eius vicarii et capituli presencia publicetis et auctoritate nostra, ymmo verius Apostolica, inhibeat isdem, quod deinceps in dictis ecclesiis Tarcensis districtus et ministris seu clericis earum per se vel alios directe publice vel occulte aliquid disponere vel mandare aliquid non presumant, donec principalis questio fuerit concorditer vel iudicialiter diffinita, quod si a quoquam secus presumptum fuerit, si episcopus extiterit, suspensionis ab officio, si alia persona⁴² excommunicationis, si capitulum interdicti, sentencias ipsas incurrere volumus ipso facto, quinimmo ex superhabundanti publice citetis predictum venerabilem patrem dominum ... episcopum Agriensem et omnes, quorum interesse videtur, ut feria sexta proxima infra octavas sancte Trinitatis⁴³, quem eis uno edicto pro tribus peremptorium terminum assignamus, coram nobis in Sandecz dyocesis Cracouiensis compareant libellis dictorum plebanorum, quos per nos eisdem transmitteremus, responsuri alias non obstante ipsorum contumacia cum adversa parte in causa summarie et de plano, cum natura cause decimarum hec exigat, procedemus. Datum in Sandecz in crastino [octavas] Epiphanie Domini anno Domini millesimo CCC^o XXX primo.

Item predictus procurator mox et in continenti obtulit et exhibuit predictam aliam citationem in hec verba:

11. *Staniqtki, 1331. május 20. Przeclaw ismételt idézése az egri püspök számára, hogy jelenjen meg az újszandeci bíróság előtt. Rotulus, nr 6–7.*

Frater Preczlaus prepositus de Stanentko ordinis sancti Benedicti iudex in causa infrascripta a Sede Apostolica delegatus, discretis viris de Molda et de Jassow rectoribus ecclesiarum dyocesis Strigoniensis salutem in Domino et mandatis Apostolicis firmiter obedire. Quia venerabilis pater dominus Nicolaus episcopus Agriensis sufficienter primo et ex superhabundanti secundario peremptorie ad nostram citatus presenciam processurus in causa principali cum plebanis districtus Tarcensis et dyocesis Strigoniensis in termino sibi prefixo saltem per procuratorem coram nobis minime comparere curavit, unde nos visis actitatis et petitionibus partis adverse apud acta volentes in causa decimarum procedere summarie et de plano sine strepitu iudicii et figura, in aliis vero, prout postulat ordo iuris, vobis et cuilibet vestrum insolidum districte precipimus et nichilominus sub pena excommunicationis, quam in vos et quemlibet vestrum premissa monicione canonica ferremus in hiis scriptis, mandamus, quatinus per vos aut alios vestros vicarios predictum dominum Nicolaum Agriensem episcopum in loco, ubi haberi poterit commode infra suam dyocesim vel in ecclesia sua cathedrali, si extra suam dyocesim fuerit constitutus, citare curetis, ut saltim per procuratorem ydoneum coram nobis in Sandecz dyocesis Cracouiensis pridie ydus Junii proxime affuturi compareat producturus in medium, quod de iure sibi competere videbitur, et in die sequenti sentenciam diffinitivam in causa decimarum et in aliis, que eciam expedienda occurrerint, quod ius dictaverit, auditurus. Datum in Stanentek XIII Kalendas Junii anno Domini millesimo CCC^o XXXII.

De execucione per vos facta per vestras litteras nos testificare curetis quibus sit exhibitus predictus dominus iudex cum pars adversa id est pars domini episcopi Agriensis que tunc, ut prius contumaciter minime comparere curavit et tamen propter, quod potest evenire multis de causis diem terminum usque in diem crastinum ad horam terciam ad idem faciendum distulit et continuando et prerogavit presentibus hiis dominis Johanne viceplebano in Noua Sandecz, Martino de Bresnicia, Nicolao de Parua Lumpnicz, Johanne de

⁴² Perfecta az eredetiben.

⁴³ Olvashatatlan széljegyzet Or.

Villa Ferrea plebanis et Petro filio Werner cive de Noua Sandecz testibus ad premissa vocatis. Quo termino adveniente predictus dominus Vrowinus plebanus de Noua Sandecz procurator dictorum plebanorum coram honorabili ac religioso viro fratre Preczlao preposito de Stanentek predicto ordine sancti Benedicti in Noua Sandecz iudice presidente in loco consueto quandam litteram excusatoriam exhibuit sub hac forma:

12. *[Sine loco et die]. Miklós moldai plébános és Mátyás jászói plébános levele Mihály krivany-i archidiakónus számára, hogy kézbesítse ki az idézést az egri püspöknek. Rotulus, nr 7.*

Demum ibidem absque omni intervallo dictus procurator obtulit et exhibuit litteram commissionis cum quibusdam intencionibus cuius tenor dinoscitur esse talis:

13. *[Sine loco et die]. Przecław bóró a szepesi káptalanhoz fordul kérvén, hogy hallgassák ki a két fél tanúit, illetve hogy 1332. május 15-ig számoljanak be a kihallgatásról. Rotulus, nr 7–8.*

Frater Preczlaus prepositus de Stanentek ordinis sancti Benedicti dyocesis Cracouiensis iudex in causa infrascripta a Sede Apostolica delegatus, magistris Zybothoni de Gylnicz et Mathie canonicis sancti Martini in Cyps salutem in Domino et mandatis Apostolicis firmiter obedire. Quia contumacia venerabilis patris domini Nicolay Agriensis episcopi non obstante in causa nobis per Sedem Apostolicam commissa, de qua nobis alias fecimus plenam fidem, procedere intendimus, prout postulat ordo iuris et ut nostra congncio ad id plenius dirigatur animum nostrum, per testes ydoneos cupimus informari, sed quia dispendiosum est ipsos trahi ad loca remota, vobis et unicuique vestrum in eorum recepcione et examinacione diligenti committimus vices nostras, ut eos quos pars plebanorum inducere voluerit et venerabili patre domino Nicolao episcopo Agriensi ad videndum eos iurare loco et die certis ad vestram presenciam evocatis, secundum intencionem partis plebanorum infrascriptas et interrogatoria partis adverse, si nobis ea tradiderit eosdem testes per iuramentum ipsorum examinare curetis, super dampnis vero et iniuriis, que per plebanos eosdem in articulis seu intencionibus proponuntur, singulariter super singulis ipsorum vos recipere volumus iuramentum, que omnia fideliter conscripta et clausa sub vestris sigillis nobis ad diem XV mensis May proxime venturis transmittere studeatis. Intenciones vero sunt iste: plebani Tarcensis districtus probare intenditur, quod decime suarum parrochiarum de iure communi et de consuetudine pertineant ad suas ecclesias ex integro et complete. Item, quod consuetudo servata sic hactenus in illis partibus communiter in novis et antiquis locacionibus a tempore, quo in contrarium non exstat memoria. Item, quod ipsi a tempore fundacionis suarum villarum et ecclesiarum fuerunt et sunt in possessione vel quasi dictorum (sic!) consuetudinis et decimarum pacifica et quieta usque ad spoliacionem per episcopum Agriensem eis factam. Item intendunt probare se ex superhabundanti privilegiatos per archiepiscopum Strigoniensem, qui est ipsorum dyocesanus, super plenis decimis. Item, quod ad suas ecclesias receperunt investituras super integritate suarum decimarum a preposito sancti Martini Cypsiensis. Item, quod idem prepositus fuit et est in possessione vel quasi iuris investiendi ipsos, sicut et alios in districtu Cypsiensi. Item, quod de omnibus predictis est publica vox et fama. Item intendunt probare, quod per spoliacionem dictarum decimarum et aliarum suarum rerum singulis ad unam summam computatis receperunt dampnum ad centum marcas grossorum iuxta extimacionem factam. Item, quod spoliati fuerunt per dominum Czenadinum tunc episcopum Agriensem. Item, quod nomine dicte tunc sue ecclesie Agriensis. Item, quod de hoc est publica vox et fama.

Item intendunt probare, quod duos plebanos ex ipsis, videlicet Gregorium et Lucam, eo quod appellaverunt nomine omnium verbis turpibus, affecit et nichilominus eos captivavit unum per se et alium per Henricum de Epprias. Item, quod iniuriam nedum ipsorum sed archiepiscopi Strigoniensis sui dyocesani et Sedis Apostolice, ad quam fuerat appellatum, spoliavit eosdem. Item, quod hanc iniuriam pro centum marcis pati a dicto episcopo noluerunt. Item, quod hec nomine ecclesie Agriensis fuerat irrogata. Item, quod de hoc est publica vox et fama. Item intendunt probare, quod omnibus computatis in causa spoliacionis et appellacionis expenderunt septuaginta marcas grossorum.

Iterum idem procurator ibidem mox et in continenti obtulit unam litteram sigillatam et clausam sub tenore sequentis:

14. *Szepesi káptalan, 1332. június 11. A szepesi kanonokok tájékoztatják Przecław bírót, hogy az egri püspök nem jelent meg előttük nyilatkozattételre. A levélhez csatolják 21 tanú nyilatkozatát, akiket meghallgattak a szepesi káptalannál 1332. június 7-én. Rotulus, nr 8–16.*

Quibus sic exhibitis et perlectis ac ascultatis dictus dominus iudex statim ibidem dixit et requisivit si esse aliquis qui vellet habere copiam attestacionum vel si vellet excipere ac terminum ad excipiendum libenter vellet copiam sibi dare et terminum ad excipiendum extunc ibidem nullus comparuit ex parte dicti domini episcopi Agriensis qui comparere ad aliquid faciendum demum ibidem mox et in continenti prefatus procurator nomine procuratorio dictorum plebanorum de Tarcza exhibuit predictum privilegium cum sigillo dependenti in hec verba:

15. *Lőcse, 1312. január 14. Tamás esztergomi érsek megerősíti a szepesi káptalan jogát, hogy a Tárca-völgyi plébánosoktól beszedje a tizedet. Rotulus, nr 16. Kiadás: Regesta diplomatica, t. 1, nr 953.; AO. III. nr 218.*

Item ibidem alias duas litteras cum sigillis duobus dependentibus predictus procurator obtulit sub hac forma:

16. *Pozsega, 1322. október 1. Boleszló esztergomi érsek transumálja elődje, Tamás érsek levelét (vö. nr 15). Rotulus, nr 17. Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 863.; AO. VI. nr 786.*

Item alia littera sic incipit:

17. *Pozsega, 1322. szeptember 30. Boleszló esztergomi érsek transumálja Henrik szepesi prépost 1318. január 26-i levelét (vö. nr 18). Rotulus, nr 18. Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 862.; AO. VI. nr 785.*

18. *Szepesi káptalan, 1318. január 26. Henrik, szepesi prépost ítéletet hoz a tizedszedés ügyében, amely a Tárca-völgyi plébánosok és a faluk ura, Rykolf között folyik. Rotulus, nr 18. Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 300.; AO. V. nr. 25.*

Quibus sic exhibitis et perlectis animo diligenti deinceps mox et in continenti absque aliquo intervallo ibidem prenominatus procurator exhibuit et presenciavit nomine procuratorio quasdam investituras, quarum tenor secundum ordinem sequitur sub hac forma et tenor prime talis est:

19. Szepesi káptalan, 1319. március 22. Henrik, szepesi prépost megerősíti a krivany-i plébános megválasztását a Tárcai területen, amit Rykolf, a faluk ura végzett (a patronatusi jog alapján). Rotulus, nr 18–19.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 437.; AO. V. nr. 410.

Item alia sic incipit:

20. Szepesi káptalan, 1301. január 30. Jakab szepesi püspök megerősíti a krivany-i plébános megválasztását, amit Iván és Rykolf, a faluk urai cselekedtek. Rotulus, nr 19.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 1, nr 3.; AO. I. nr. 12.

Iterum alia:

21. Szepesi káptalan, 1315. szeptember 8. Henrik, szepesi prépost megerősíti a krivany-i plébános megválasztását. Rotulus, nr 19.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 56.; AO. IV. 151.

Demum alia sic incipit:

22. Szepesi káptalan, 1323. szeptember 16. János, szepesi prépost megerősíti a Wysoka falubeli plébános megválasztását a Tárca-völgyben. Rotulus, nr 19–20.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 1043.; AO. VII. nr. 461.

Item alia sic incipit:

23. Szepesi káptalan, 1319. június 3. Henrik, szepesi prépost megerősíti a Dorouch falubeli plébános megválasztását a Tárca-völgyben. Rotulus, nr 20.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 461.; AO. V. nr. 477.

Item principium alterius:

24. Szepesi káptalan, 1295. december 1. (a rotulusban hibásan 1395-re datálva). Jakab, szepesi püspök megerősíti a Tarcza falubeli plébános megválasztását. Rotulus, nr 20.

Demum procurator statim ibidem plebanorum predictorum quosdam alias litteras infra-scriptas exhibuit et presenciavit in hec verba:

25. Szepesi káptalan, sine loco et die. Henrik, szepesi prépost transumálja a Tárca-völgyi plébánosok kérésére Tamás, esztergomi érsek 1312. január 14-i keltezésű oklevelét (vö. nr 15). Rotulus, nr 20–21.

26. Szepesi káptalan, sine loco et die. Pál, szepesi prépost transumálja a Tárca-völgyi plébánosok kérésére Tamás, esztergomi érsek 1312. január 14-én kelt oklevelét (vö. nr 15). Rotulus, nr 21–22.

27. Szepesi káptalan, 1318. január 21. A szepesi káptalan ítéletet hoz a Tárca-völgyi plébánosok és a terület falvainak ura, Rykolf közötti jogvitában, amely a tizedszedésre vonatkozik. Rotulus, nr 22–23.

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 297.; AO. V. nr. 21.

28. Szepesi káptalan, 1318. január 26. Henrik szepesi prépost dokumentuma (ugyanaz, mint a nr 18).

29. *Szepesi káptalan, 1317. augusztus 11. Henrik szepesi prépost megerősíti a Tárca-völgyi plébánosok tizedszedését a valahai falvakból, Rykolf, e falvak ura követelésének megfelelően. Rotulus, nr 23–24.*

Kiadás: Regesta diplomatica, t. 2, nr 217.; AO. IV. nr. 537.

Quibus omnibus et singulis sic exhibitis dictus procurator plebanorum predictorum nomine ipsorum una cum dicto iudice et voluntate ipsius contumacia partis adverse non obstante oblatis omnibus munimentis suis conclusit in causa predicta et petivit cum esse causa decimarum, in qua proceditur simpliciter et de plano sine strepitu et sue figura iudicii, quod ostendit per decem iam contingit in c[ausa] de decimis de iure communi et petivit a dicto iudice fratri sententiam diffinitivam non obstante contumacia partis adverse, qui iudex dixit, quod vellet super hec deliberare et nichilominus terminum ad sententiam diffinitivam audiendam ad horam vesperinam assignavit. Quo termino adveniente predictus dominus iudex notario infrascripto obtulit sententiam diffinitivam inscriptis sub hac forma:

30. *Újszandec, sine die. A bíró végső ítélete a Tárca-völgyi plébánosok és az egri püspök ügyében. Rotulus, nr 24–25.*

In nomine Domini amen. Dudum inter venerabilem in Christo patrem dominum Czanadium olim episcopum Agriensem et honorabilem virum dominum Johannem prepositum sancti Martini in Cypis dyocesis Strigoniensis etc. que specialiter plenarie de verbo ad verbum continentur. Demum prefatus procurator ibidem mox et in continenti dixit et allegavit sufficienter fore probatum tam super iniuriis quam super dampnis per attestaciones superius allega publicatas et super extimacione iniuriarum et dampnorum obtulit se fidem facta per iuramentum domini Michaelis de Criwa procuratoris cause eiusdem et similiter de expensis et super hiis dominus iudex predictus terminum ad interloquendum et presenciandum in hora hora predicta assignavit presentibus testibus supradictis. Quo termino adveniente id est hora completorii predictus dominus iudex culit et legit inter locutoriam inscriptis sub hac forma. Quia venerabilis pater dominus Nicolaus episcopus Agriensis super iniuriis et dampnis ac expensis ad instanciam plebanorum districtus Tarciensis dyocesis Strigoniensis citatus sufficienter et pluries peremptorie coram nobis et nostris subdelegatis comparere contumaciter non curavit nos ad instanciam partis adverse pronunciamus dictum episcopum contumacem et quia sufficienter de predictis iniuriis, dampnis ac expensis in causa appellacionis factis per plebanos eidem per testes plurimos nobis est facta plena fides nichilominus super extimatione dampnorum et iniuriarum ac super expensis libere in causa appellacionis factis taxatione debita premissa domino Michaelis de Criwa procuratoris dictorum plebanorum recepimus iuramentum unde interloquendo pronunciamus et condempnamus in hiis scriptis prefatum Agriensem episcopum ratione dampnorum et iniuriarum ad centum LXX marcas grossorum et ratione expensarum ad LXX marcas grossorum et nichilominus dominus iudex propter contumatiam dicti episcopi Agriensis fiat et pronunciat fore excommunicatum ad instanciam partis adverse. Item termino itaque adveniente hora et loco discretus vir dominus Michael plebanus de Criwa procurator plebanorum de Tarza nomine procuratorio dictorum ad sancta Dei Evangelia, quod in causa appellacionis expensisque LXX marcas grossorum prestitit corporale iuramentum. Item in causa iniuriarum ac dampnorum ad ducentas marcas grossorum dampnum extimavit, iudex vero super hiis omnibus habito maturo consilio ac bona deliberacione suorum sapientium expensas in causa appellacionis ad sexaginta marcas grossorum et ratione iniuriarum ac dampnorum ad centum LXX marcas similiter grossorum taxavit

super quibus dominus Michael nomine suo ac sociorum et suorum districtus Tarcensis ad sancta Dei Ewangelia corporaliter prestitit sacramentum super quibus omnibus dictus procurator nomine procuratorio predictorum plebanorum peciit a iudice finaliter et fiffinitive presenciarī super dampnis, iniuriis et expensis item petivit eidem domino episcopo fieri mandatum, quod usque ad tercium terminum exsolvere supradicta alias decernere fieri missione in possessionem dicti episcopi causa rei servando per modo debiti declarati, qui iudex mox deliberacione cum peritis habita hanc sentenciam culit in scriptis.

31. Gostyn-i János közjegyzői inscriptiója. Rotulus, nr 25.

Et ego Johannes quondam Nicolai de Gostina clericus dyocesis Poznaniensis publicus imperiali auctoritate notarius una cum testibus prenominatis predictis omnibus acticatis presens interfui vocatus et rogatus ac de mandato et auctoritate iudicis predicti ipsa in publicam formam redegi et manu mea conscripsi meoque nomine et signo consueto consignavi in [tes]timonium premissorum et protestor, quod si propter nimiam festinacionem inscribendo aliqua in dictis actis transposui paratus sum iuxta meam facultatem corrigere et scribere manu mea, qui transposita sunt non causa vicii sed erroris.

Fordította: BIERNACKI KAROL